

Susan Neiman ~ Verzet en rede in tijden van nepnieuws

Ills. Joseph Sassoon
Semah

De Europese Commissie presenteerde op 25 april 2018 haar voorstel over het bestrijden van nepnieuws en desinformatie. Een gedragscode voor online-platforms als Facebook, Twitter en Google moet worden ontwikkeld en een Europees netwerk van 'fact checkers' moet nepnieuws en valse informatie tegengaan. Speciale lesprogramma's voor scholieren over het herkennen van nepnieuws staan eveneens op het verlanglijstje van de EC.

Ook Susan Neiman stelt de vraag wat we kunnen doen in tijden van 'post-truth politics' in haar in 2017 verschenen boek 'Verzet en rede in tijden van nepnieuws', maar dan vanuit een meer filosofische en morele invalshoek. Ze concentreert zich hierbij onder andere op de situatie in de Verenigde Staten en hoe nepnieuws en desinformatie Trump aan de macht hielp en aan de macht houdt.

De machtsgreep van Trump komt niet uit de lucht vallen. Sinds Trump president is gebruikt hij het woord 'nepnieuws' voor alles wat hem niet uitkomt, met het doel wantrouwen te kweken. Hij ondermijnt zo "de gedeelde werkelijkheid die een voorwaarde is voor iedere vorm van gemeenschappelijkheid". Ook worden

leugens gedeeld onder het mom van 'alternatieve feiten'.

Decennia postmodernistische theorie, "met als uitgangspunt de overtuiging van Foucault dat waarheid en macht inwisselbaar zijn" hebben de intellectuele achtergrond gevormd van de post-truth samenleving en het idee ondermijnd dat er universele waarden bestaan waarvoor we ons actief zouden moeten inzetten.

Postmodernisme maakt bijna overal de dienst uit: in de kunst, media, en in een groot deel van de geschiedschrijving. Je hoeft slechts een nieuw dominant verhaal te creëren om de huidige politieke orde te ondermijnen.

De enorme hoeveelheid onjuiste informatie op internet maakt het verschil tussen leugen en waarheid moeilijk te onderscheiden. Nepnieuws is de schaamteloze minachting voor de werkelijkheid. Trump heeft geen last van respect voor de schone schijn, en speelt schaamteloos als kind van deze tijd met de waarheid al naar gelang het hem uitkomt. Een president die zich boven de grondwet stelt.

In het boek stelt Susan Neiman, voortbouwend op de ideeën van Foucault en Kant, dat waarheid en rechtvaardigheid geen 'kwestie van perspectief' zijn, zoals vaak wordt beweerd, maar universele waarden om voor te strijden.

"Maar de ervaring vaak voorgelogen te zijn, is niet genoeg om niet meer op het concept waarheid te vertrouwen. Om zover te komen heb je theoretische ondersteuning nodig, geconstrueerd uit een samenraapsel van postmoderne filosofie, evolutionaire psychologie en neoliberale economie. Ook al kunnen die in politieke zin tegenover elkaar staan, ze veronderstellen allemaal een metafysica van achterdocht: achter iedere aanspraak op waarheid gaat een verborgen aanspraak op macht schuil, ieder ideaal verhuult een vorm van eigenbelang." De oorlog in Irak is hiervan een goed voorbeeld.

De wereld van na 1989 is gevormd door een grote hoeveelheid filosofische vooronderstellingen, aldus Neiman. Het neoliberalisme suggereert dat er geen andere waarden bestaan dan marktwaarden, hetgeen bekrachtigt wordt door de evolutiebiologie met de onbewijsbare wetenschappelijke theorieën: wij zijn biologisch geprogrammeerd om zoveel mogelijk exemplaren van onszelf voort te brengen. Deze beide ideologieën gaan ervan uit dat aanspraken op waarheid aanspraken op macht zijn. Ze zijn zo binnen gedrongen in de publieke opinie, dat we ze niet meer als zodanig herkennen.

Trump is met zijn aanspraken op waarheid - zijn aanspraken op macht, zijn waarden zijn allemaal materiële waarden, en hij wil zoveel mogelijk kopieën van zichzelf produceren - een goed voorbeeld.

Gelijke rechten voor iedereen, ongeacht ras, geslacht of seksuele geaardheid, waren nog niet zo lang geleden verre van vanzelfsprekend. Die waarden worden momenteel ernstig bedreigd. Het is gevaarlijk de zaken op hun beloop te laten en onszelf te definiëren als slachtoffer van een onafwendbare gang van zaken.

Susan Neiman ziet goede redenen om het werk van Kant, wiens ideeën vooruitliepen op belangrijke aspecten van de internationale wetgeving en van de sociaaldemocratie, te zien als geboorteplaats van de progressieve politiek.

De werkelijkheid wordt beoordeeld naar de mate waarin ze idealen realiseert en idealen worden niet afgemeten aan de mate waarin ze zijn aangepast aan de werkelijkheid.

Het belangrijkste is het idee van idealen, "want zonder idealen kan iedere eis tot verandering van de hand worden gewezen als een utopische fantasie".

Ideeën kunnen de wereld veranderen.

De Amerikaanse filosoof Susan Neiman is directeur van het Einstein Forum in Potsdam. Zie: <http://www.susan-neiman.de/>

Verzet en rede in tijden van nepnieuws - Lemniscaat 2017 - ISBN 9789047709992